

Nr 188.

Ankom till riksdagens kansli den 17 juni 1941 kl. 1 e. m.

Utlåtande i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående beredskapsstat för försvarsväsendet.

(1:a avd.)

I propositionen nr 296 har Kungl. Maj:t, under åberopande av propositionen bilagt utdrag av statsrådsprotokollet över finansärenden för den 23 maj 1941, föreslagit riksdagen att

dels godkänna ett vid berörda statsrådsprotokoll fogat förslag till beredskapsstat för försvarsväsendet för budgetåret 1941/42,

dels bemyndiga Kungl. Maj:t att med iakttagande av vad i samma statsrådsprotokoll anförts fastställa denna beredskapsstat eller viss del därav att lända till efterrättelse såsom förskottsstat från och med ingången av budgetåret 1941/42 samt att ställa å förskottsstaten uppförda anslag till vederbörande myndigheters förfogande,

dels ock medgiva, att de i beredskapsstaten angivna anslagsbeloppen må överskridas, under förutsättning att Konungen låtit riksdagskallelse utgå eller riksdagen ändock skall inom tjugo dagar sammanträda.

I anledning av propositionen nr 295 har 1940 års lagtima riksdag med skrivelse den 21 juni 1940 (nr 442) dels godkänt ett vid nämnda proposition fogat förslag till beredskapsstat för försvarsväsendet m. m. för budgetåret 1940/41, dels ock bemyndigat Kungl. Maj:t att med iakttagande av vad i skrivelserna anförts fastställa beredskapsstaten eller viss del därav att lända till efterrättelse såsom förskottsstat samt att ställa å förskottsstaten uppförda anslag till vederbörande myndigheters förfogande. Genom beslut den 21 juni 1940 fastställdes beredskapsstaten att lända till efterrättelse från och med den 1 juli 1940.

1940 års urtima riksdag har därefter i anledning av proposition nr 10 förklarat, att den sålunda fastställda förskottsstaten skulle äga fortsatt giltighet i oförändrad utformning (skrivelse nr 6). Förklaring av enahanda innehåll har slutligen i anledning av propositionen nr 3 avgivits av 1941 års riksdag, som tillika medgivit, att de å förskottsstaten under fjärde huvudtiteln för försvarsväsendet i allmänhet uppförda anslagen (G a och G b) finge fortsättningsvis i den utsträckning som funnes erforderlig utnyttjas för finansiering av med anslagen avsedda ändamål (skrivelse nr 133).

Enligt kungörelse den 21 februari 1941 angående beslutade ändringar i regeringsformen, riksdagsordningen och tryckfrihetsförordningen (nr 89)

har Kungl. Maj:t med riksdagen i grundlagsenlig ordning beslutat att bland annat § 63 regeringsformen skall ha ändrad lydelse. Enligt paragrafen i dess i kungörelsen angivna lydelse skall varje lagtima riksdag, efter förslag av Konungen, i den ordning, som gäller för riksstatens reglering, antaga beredskapsstat för försvarsväsendet, upptagande de särskilda anslag, som vid krigsfara eller krig, vari riket befinner sig, erfordras för upprätthållande av dess fred och oberoende. Konungen må under tid, då riksdag ej är samlad, eller inom tio dagar från dess öppnande efter rådplägning med utrikesnämnden fastställa förskottsstat, upptagande anslag, som uppförts å beredskapsstaten.

I enlighet med det nya grundlagsstadgandet och på sätt under föregående år varit fallet torde förslag om beredskapsstat nu böra föreläggas riksdagen. Den i praxis framvuxna tekniska utformningen av beredskapsstaten torde, framhåller departementschefen, därvid kunna följas med vissa justeringar av anslagsbeteckningarna i anledning av beslutade förändringar i fjärde huvudtitelns uppställning; övergångsvis torde den äldre nomenklaturen få angivas inom parentes.

Den nu gällande förskottsstaten upptager förskottsanslag för löpande utgifter under fjärde huvudtiteln på sammanlagt 750 miljoner kronor. Beloppet har visat sig relativt väl motsvara föreliggande behov. Departementschefen erinrar, att jämnt detta belopp visat sig erforderligt för reglering av de från förskottsanslag bestridda löpande utgifterna under innevarande budgetår. Summan fördelar sig i gällande förskottsstat på följande sätt:

lantförsvaret	500	miljoner	kronor
sjöförsvaret	150	»	»
flygvapnet	50	»	»
försvarsväsendet i allmänhet	50	»	»

Med ledning av vunna erfarenheter har departementschefen efter samråd med chefen för försvarsdepartementet föreslagit, att anslaget till lantförsvaret bibehålles oförändrat, att anslagen till sjöförsvaret och flygvapnet reduceras till hälften samt att anslaget till försvarsväsendet i allmänhet, å vilket bl. a. familjebidragen avföras, fördubblas.

För engångsutgifter under fjärde huvudtiteln är å gällande förskottsstat uppfört ett belopp av 400 miljoner kronor. Motsvarande regleringsanslag för innevarande budgetår uppgår till 620 miljoner kronor. Som i annat sammanhang påpekas, komma myndigheterna med ett regleringsanslag av denna omfattning, vilket avser blott utbetalningar under detta budgetår, att under nästa budgetår för engångsutgifter i anledning av redan beslutade anvisningar och bemyndiganden disponera omkring 535 miljoner kronor. Sistnämnda belopp måste preliminärt avföras å här ifrågavarande förskottsanslag. Då detta därjämte måste bereda utrymme för viss ytterligare materiellanskaffning m. m. har detsamma ansetts böra uppföras med ett till 800 miljoner kronor förhöjt belopp.

Övriga förskottsanslag hava ansetts kunna uppföras med samma belopp som i gällande förskottsstat. Under sjunde huvudtiteln bör alltså upptagas ett anslag till förstärkning av den civila administrationen m. m. på 5 miljoner kronor och ett anslag till engångsanskaffning av materiel för civilbefolkningens skydd m. m. på 10 miljoner kronor. För allmänna utgifter för pris- och handelsreglerande åtgärder bör under elfte huvudtiteln uppföras ett anslag på 20 miljoner kronor. Under fonden för förslag till statsverket böra upptagas två anslag å vardera 10 miljoner kronor.

I samband med att 1940 års lagtima riksdag meddelade beslut om beredskapsstaten för försvarsväsendet för budgetåret 1940/41, bemyndigade riksdagen Kungl. Maj:t att omedelbart fastställa denna stat såsom förskottsstat. Enligt vad i riksdagsskrivelsen i ärendet uttalades, skulle dock förskottsstaten lända till efterrättelse först från och med ingången av budgetåret 1940/41. Såsom framhållits i propositionen nr 10: 1940 U, vilken icke i denna del föranlett något riksdagens uttalande, torde, framhåller departementschefen, riksdagen ha avsett att medgiva omedelbara utgiftsbeslut med stöd av den nya förskottsfullmakten men ansett, att av besluten föranledda utbetalningar borde regleras mot förskottsstaten först efter budgetårsskiftet. Utan ifrågasvarande bemyndigande hade man tvungits att belasta de slutliga regleringsanslagen för den äldre förskottsstaten även med sådana utbetalningar före budgetårsskiftet som återgingo på utgiftsbeslut fattade efter det att regleringsanslagen anvisats. En sådan disposition hade varit ägnad att minska värdet av riksdagens kontroll över anslagsberäkningen.

Gällande bestämmelser förutsätta, att Kungl. Maj:t, när riksdag är samlad, vid uppkommande behov inhämtar riksdagens bemyndigande att sätta beredskapsstaten i kraft såsom förskottsstat. Sådant bemyndigande torde, framhåller departementschefen, i rådande läge av praktiska skäl böra inhämtas redan i detta sammanhang och erhålla samma innebörd som enligt vad här anförts tilldelades motsvarande beslut av 1940 års lagtima riksdag.

Hittills i princip gällande begränsningar i dispositionsrätten till ansorgen böra bibehållas. Om en ändring härvidlag senare skulle visa sig erforderlig, synes departementschefen förslag härom få i vanlig ordning föreläggas riksdagen.

En beredskapsstat för försvarsväsendet för budgetåret 1941/42, upprättad i enlighet med det anförda, har såsom bilaga fogats vid statsrådsprotokollet.

Under senare år har utbildats en ny form av finansfullmakt för vissa oförutsedda händelser, nämligen av riksdagen godkända beredskapsstater, till vilka knutits bemyndigande för Kungl. Maj:t att under vissa av riksdagen bestämda villkor fastställa nämnda stater att lända till efterrättelse såsom förskottsstater. Täckning för sålunda förskottsvis bestridda utgifter skall sedermera beredas å av riksdagen beslutad tilläggsstat. Frågan om att ersätta grundlagens bestämmelser om kreditiven med stadgande om beredskapsstater har vid innevarande års riksdag vunnit sin lösning genom ändring i § 63 regeringsformen.

Utskottet.

I nu föreliggande proposition har Kungl. Maj:t framlagt förslag till beredskapsstat för försvarsväsendet, att gälla för budgetåret 1941/42. Enligt den nya lydelsen av § 63 regeringsformen äger riksdagen vid antagande av beredskapsstat bestämma, att anslag ej får tagas i anspråk, förrän riksdagskallelse utfärdats. Enligt vad utskottet inhämtat är det Kungl. Maj:ts avsikt att tills vidare ej åtskilja den nu pågående lagtima riksdagen. Genom denna anordning vinnes den fördelen, att riksdagen vid en försämring av det internationella eller ekonomiska läget snabbt och utan uppseendeväckande former ånyo kan sammanträda. Då utskottet förutsätter, att det är Kungl. Maj:ts avsikt att vid en sådan lägeförändring föranstalta, att riksdagen sammanträder, anser utskottet det icke erforderligt att som villkor för disponerande av å beredskapsstaten uppförda anslag ifrågasätta ett villkor liknande det, som regeringsformen omnämner.

Angående det under fjärde huvudtiteln för »Engångsutgifter (Ga)» förslagsvis upptagna anslaget å 800 miljoner kronor vill utskottet uttala den förväntan, att det snart skall bli möjligt för Kungl. Maj:t att överblicka de materialbeställningar, som hittills finansierats med detta anslag och på den ordinarie riksstaten upptaga större delen av de behov, som hittills blivit tillgodosedda genom nämnda anslag.

De i beredskapsstaten med »förslagsvis» betecknade anslagen kunna icke utan riksdagens särskilda medgivande överskridas. De stora belopp, vartill anslagen beräknats i den nu föreliggande beredskapsstaten, torde icke göra det sannolikt, att anslagen skola överskridas före nästa lagtima riksdags sammankomst, om ej sådana händelser inträffa, som omedelbart måste föranleda att riksdagen kallas att sammanträda. Under sådana förhållanden vill utskottet tillstyrka, att Kungl. Maj:t erhåller bemyndigande att fastställa denna beredskapsstat eller viss del därav att lända till efterrättelse såsom förskottsstat från och med ingången av budgetåret 1941/42 samt medgiva, att de i beredskapsstaten angivna anslagsbeloppen må överskridas, under förutsättning att Konungen låtit riksdagskallelse utgå eller riksdagen ändock inom tjugo dagar sammanträder.

Utskottet anser, att hinder icke möter för omedelbara utgiftsbeslut med stöd av den nya förskottsfullmakten. Av besluten föranledda utbetalningar böra emellertid regleras mot förskottsstaten först efter det nya budgetårets ingång.

Då utskottet för övrigt icke haft någon erinran mot Kungl. Maj:ts föresvarande förslag hemställer utskottet, under åberopande av vad ovan anförts,

att riksdagen må

a) godkänna det vid statsrådsprotokollet över finansärenden för den 23 maj 1941 fogade förslaget till beredskapsstat för försvarsväsendet för budgetåret 1941/42,

b) bemyndiga Kungl. Maj:t att med iakttagande av vad i berörda statsrådsprotokoll anförts fastställa denna bered-

skapsstat eller viss del därav att lända till efter rättelse såsom förskottsstat från och med ingången av budgetåret 1941/42 samt att ställa å förskottsstaten uppförda anslag till vederbörande myndigheters förfogande,

c) medgiva, att de i beredskapsstaten angivna anslagsbeloppen må överskridas, under förutsättning att Konungen låtit riksdagskallelse utgå eller riksdagen ändock inom tjugo dagar sammanträder.

Stockholm den 17 juni 1941.

På statsutskottets vägnar:

J. B. JOHANSSON.

Vid förestående ärendes slutbehandling inom utskottet hava närvarit:

från första kammaren: herrar *Johan Bernhard Johansson, Oscar Olsson, Asplund, Per Gustafsson, Bernhard Nilsson, Bergman, Torsten Ström, Heiding, Andréén, Bäcklund, Boman* och *Gillström*; samt

från andra kammaren: herrar *Jonsson* i Eskilstuna, *Törnkvist, Eriksson* i Stockholm, *Andersson* i Prästbol, *Persson* i Falla, *Andersson* i Södergård, *Bergström, Mårtensson, Lindholm, Hansson* i Rubbestad, *Bergvall* och *Eriksson* i Frägsta.
